

Registro Nr. 2919

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS

FONDAS NR. 65 (SA)

VIRBALIO MAGDEBURGINIS TEISMAS

ВЕРЖБОЛОВСКИЙ МАГДЕБУРГСКИЙ СУД

**TVIRTINAMŪJŲ, EINAMŪJŲ REIKALŲ AKTŲ IR DEKRETŲ KNYGŲ
APYRAŠAS NR. 1**

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1699-1774 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS
PAŽYMA APIE VIRBALIO MAGDEBURGINIO TEISMO FONDAŲ NR. 65 (SA)

2021-12-22 Nr. A7-74

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Miestų savivaldos institucijų XVI–XVIII a. įrašų, arba aktų knygos – vienas svarbiausių šaltinių Lietuvos miestų istorijos tyrinėtojams. Jos padeda išaiškinti pakitimus miestų savivaldos institucijų veikloje ir nustatyti miestiečių kultūrinį lygį¹. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK) teisę organizuoti savivaldą turėjo tie miestai, kuriems valdovas suteikdavo vadinamąją Magdeburgo privilegiją, t. y. teisę tvarkytis pagal Magdeburgo miesto (Vokietijoje) pavyzdį². Magdeburgo teisę pirmiausia gavo sostinė Vilnius. Ją suteikė Lietuvos didysis kunigaikštis (toliau – Ldk) Jogaila 1387 m. Vėliau ta teisė buvo suteikta Kaunui (1408 m.), Trakams (1409 m.) ir kitiems miestams. Intensyviausiai Magdeburgo teisė LDK plito po 1564-1566 m. reformų ir 1569 m. Liublino unijos. Tada magdeburginės privilegijos pradėtos suteikinti ir mažesnėms gyvenvietėms bei miesteliams. Iki 1776 m. savivaldos teisės buvo duotos 28 miestams. Vieni iš jų buvo privatūs, t. y. įkurti privačiose valdose, kiti valstybiniai arba didžiojo kunigaikščio. Prie pirmųjų priklausė Kretinga, Skuodas, Biržai, Kėdainiai ir artimas jiems bažnytinis miestas Varniai, o visi kiti buvo valstybiniai³.

Virbalio miestelis (iki XVIII a. dar vadintas Nova Volia) ėmė kurtis XVI a. pradžioje. Kyla daug diskusijų dėl pirmojo šio miestelio paminėjimo. Manoma, kad pirmą kartą Virbalis paminėtas 1529 ar 1536 m. Jis minimas 1529–1567 m. neprivilegiuotų LDK miestų sąrašė. 1536 metai yra siejami su Lenkijos karalienės ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Bonos Sforcos privilegija, kuria ji leido prie Prūsijos sienos įsteigti miestelį, jame rengti turgus, laikyti smukles⁴. 1555 m. gegužės 10 d. suteikta fundacija Virbalio parapijinei bažnyčiai ir Mikalojus iš Ašmenos paskirtas šios bažnyčios klebonu⁵. 1558–1560 m. vykdant Valakų reformą Virbalio miestelis buvo perplanuotas, t. y. perkeltas į kitą vietą. Virbalio planą parengė dvarionis V. Devialtovskis. 1560 m. Ldk Žygimantas Augustas patvirtino miestelio perkėlimą į naują vietą „dėl valakų

¹ KIAUPA, Zigmantas, „Lietuvos miestų savivaldos organų įrašų knygos XVI-XVIII amžiuje“, *Jaunųjų istorikų darbai: respublikinės jaunųjų istorikų konferencijos tezės* kn. 3 (1980), p. 113.

² KIAUPA, Zigmantas, „Miestai“, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai* (Vilnius, 2001), p. 353. Seniausias Lietuvos savivaldis miestas yra Klaipėda. Pasak Jolantos Karpavičienės, 1258 m. suteikta Liubeko teisės privilegija laikoma pakankamu argumentu Klaipėdą traktuoti kaip pirmąjį savivaldų miestą dabartinės Lietuvos teritorijoje, KARPAVIČIENĖ, Jolanta, „Liubeko ir Magdeburgo teisių raiška Europoje viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais“, *Acta historica universitatis Klaipedensis* t. 17 (2008), p. 29-30.

³ TYLA, Antanas, „Įvadas“, *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 1, *Joniškis, Jurbarkas* (Vilnius, 1991), p. 5.

⁴ KONTRIMAS, Darius, „Žvalgomieji tyrimai Virbalyje“, <http://www.atl.lt/2012/551-555.pdf> [žiūr. 2021 12 15].

⁵ 1555.05.10. Varšuva. Karalienės Bono privilegija Virbaliui, vadinamam Novavolia, kuria funduojama parapijinė bažnyčia ir Mikalojus iš Ašmenos skiriamas klebonu, *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 2, *Kretinga, Skuodas, Šiauliai, Šventoji, Varniai, Veliuona, Vieکشniai, Virbalis, Vladislavovas* (Vilnius, 1997), p. 211-213.

tvarkos". Taip jį tikriausiai ketinta paversti svarbiausiu lietuviškosios Užnemunės prekybos ir amatų centru⁶. 1561 m. surašytas Virbalio miestelio inventorių, kuriame minima 17 gatvių, 113 karčemų ir 39 amatininkai⁷.

Ldk Zigmantas Vaza 1593 m. birželio 15 d. privilegija suteikė Virbaliui Magdeburgo teisę⁸. Privilegijos originalas saugomas Vyriausiajame senųjų aktų archyve Varšuvoje. Šioje privilegijoje išvardyta daug teisių. Tarp jų – skirtas turgus pirmadieniais ir 3 prekymečiai per metus, leista laisvai prekiauti (be muitų ir rinkliavos), verstis amatais ir laikyti krautuves, turėti turgaus saiką. Kiekvienas pageidaujantis galėjo laikyti bravorus ir salyklines, katilus midui, alui ir degtinei virti. Miestiečiai įpareigoti eiti apsaugos nuo gaisrų sargybą, namuose statyti mūrinius kaminus. Pirtis turėjo būti bendra (visuomeninė), o individualias pirtis turėti uždrausta. Miestiečiai turėjo atlikti ir kitas prievoles – grįsti ir taisyti gatves bei vieškelius miesto ribose, statyti ir taisyti tiltus, turguje pastatyti rotušę, o už miesto išeinančiuose keliuose pastatyti vartus. Savivaldos privilegijoje taip pat pažymėta, kad miestui duodamas antspaudas su herbu – angelas su kalaviju ir svarstyklėmis. Ldk Zigmantas Vaza Virbalio miesto vaitu paskyrė Aleksandrą Valavičių⁹. Visa tai lėmė, kad XVI a. pabaigoje Virbalis tapo svarbiausiu Užnemunės prekybos centru, per jį ėjo prekybiniai keliai iš Simno ir Pilviškių.

XVIII a. dokumentuose minima rotušė, kurioje posėdžiaudavo magistrato nariai. Miestiečių reikalams registruoti buvo rašomos aktų knygos. Lietuvos valstybės istorijos archyvo (toliau – LVIA) Senujų aktų fonde saugomos trys Virbalio magistrato aktų knygos. Dokumentų chronologinės ribos apima 1699-1774 metus. Daugiausiai įrašų nuo 1745 m., tačiau buvo pateikiamas įrašyti ir vienas kitas miestiečių turėtas senesnis dokumentas – 1699, 1743 ir 1744 m. Įrašai aktų knygose rodo, kad XVII a. antrojoje pusėje-XVIII a. 8 dešimtmetyje buvo tik bendros knygos – tiek vaito su suolininkais, tiek burmistro su tarėjais aktai buvo rašomi į tą pačią knygą. Į Virbalio magistrato aktų knygas buvo įrašomi pirkimo-pardavimo, įkeitimo, įvesdinimo aktai, testamentai, šaukimų į teismą įteikimo liudijimai, skundai, nukentėjusiųjų žaizdų apžiūros aktai (obdukcijos), kiek rečiau pasitaiko teismo sprendimų, valdovų privilegijų ir t. t.

Po trečiojo Lietuvos–Lenkijos padalijimo 1795 m. Virbalis atiteko Prūsijai. Sukurtas Kalvarijos pavietas, kuris buvo Balstogės departamento sudėtyje. Įsteigti du pavieto teismai – Kalvarijoje ir Virbalyje. Virbalis Prūsijos sudėtyje buvo iki 1807 m. Nuo 1807 m. priklausė Varšuvos kunigaikštystei. Po 1815 m. Vienos kongreso Varšuvos kunigaikštystė buvo panaikinta, o Virbalis buvo įtrauktas į Rusijos imperijos sudėtį. Virbalio magdeburginio teismo knygos buvo Kauno apskrities teismo žinioje.

⁶ MIŠKINIS, Algimantas, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų ir miestelių planingas formavimas iki XVII a. vidurio: ypatumai ir sąveika su vakarų ir rytų Europos urbanistika“, *Kultūros paminklai* nr. 6 (2000), p. 107.

⁷ „Virbalio miesto istorijos fragmentai“, <http://www.msavaite.lt/virbalio-miesto-istorijos-fragmentai/> [žiūr. 2021 12 15].

⁸ 1593.06.15. Varšuva. Zigmanto Vazos raštas, kuriuo Virbaliui suteikiama Magdeburgo teisė (...), *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 2, p. 213-218.

⁹ „Virbalio miesto istorijos fragmentai“, <http://www.msavaite.lt/virbalio-miesto-istorijos-fragmentai/> [žiūr. 2021 12 15].

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

1852 m. balandžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo“. Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis Senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės izdo buvo skirta 2 300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

Kauno apskrities teismas 1853-1859 m. perdavė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui 171 bylą¹⁰. 1855 m. balandžio 21 d. Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas gavo 3 Virbalio magdeburginio teismo bylas¹¹.

1872 m. buvo išleistas N. Gorbačevskio sudarytas spausdintinis Vilniaus senųjų aktų archyvo bylų inventorinis apyrašas, pavadintas Katalogu, kuriame buvo įrašytos 18 243 bylos. Virbalio magdeburgijos bylos (3 vienetai) N. Gorbačevskio kataloge sudarė atskirą grupę (Gor. Nr. 15320-15322)¹². Pagal dokumentų pobūdį N. Gorbačevskis visas bylas pavadino Virbalio magdeburgijos aktų knygomis. Ankstyviausias dokumentas buvo 1749 m., vėlyviausias – 1775 m. Kiekvienai bylai kataloge suteiktas inventorinis numeris, nustatytos chronologinės ribos, nurodytas lapų kiekis.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl grąžintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po antro pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdam šį potvarkį, 1949-1951 m. Virbalio magdeburginio teismo fondui buvo suteiktas Nr. 65 (SA).

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti Senieji aktai, tame tarpe ir Virbalio magdeburginio teismo fondas. Fondą Nr. 65 (SA) „Virbalio magdeburginis teismas“ sudarė vienas apyrašas. N. Gorbačevskio katalogas buvo naudojamas kaip šio fondo apyrašo Nr. 1 apskaitos dokumentas, pagal kurį jam priklausė trys bylos.

1976-1977 m. ir 1980 m. Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve atlikus Virbalio magdeburginio teismo fondo Nr. 65 (SA) bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, buvo nustatyta, kad pagal

¹⁰ *Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku: rys historyczny*, opr. R. Mienicki (Wilno, 1923), s. 48.

¹¹ „О передаче древних актов книг Ковенским уездным судом“, LVIA, f. 594, ap. 1, b. 663, l. 324-325.

¹² ГОРБАЧЕВСКИЙ, Никита, *Каталог древним актовым книгам губерний Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской* (Вильна, 1872), с. 544.

spausdintinį N. Gorbačevskio katalogą, bylų grupėje Nr. 15320-15322 faktiškai yra trys bylos. Taigi patikrinimas patvirtino faktinį fondui priklausančių bylų kiekį.

2021 m. naujai sudarius Virbalio magdeburginio teismo fondo Nr. 65 (SA) apyrašą Nr. 1, jame faktiškai yra 3 apskaitos vienetai.

Iš viso Virbalio magdeburginio teismo fonde Nr. 65 (SA) yra 3 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1699–1774 m.

Tvirtinamųjų, einamųjų reikalų aktų ir dekretų knygų apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinėti ir pertvarkyti Senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti N. Gorbačevskio Senujų aktų kataloge pastebėtus bylų aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2021 m., sudarant naują Virbalio magdeburginio teismo fondo Nr. 65 (SA) apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

- 1) bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
- 2) bylų priklausymo fondui nustatymas;
- 3) dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
- 4) bylų antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
- 5) naujų numerių suteikimas apskaitos vienetais.

Naujai sudarytame Virbalio magdeburginio teismo fondo Nr. 65 (SA) apyraše Nr. 1 kiekviena iš 3 į N. Gorbačevskio katalogą įrašytų bylų gavo naują apskaitos numerį, tačiau šalia lieka nurodyti ir ankstesni N. Gorbačevskio katalogo numeriai.

Fondo Nr. 65 (SA) apyrašą Nr. 1 sudaro tvirtinamųjų, einamųjų reikalų aktų ir dekretų knygos. Bylų dokumentų chronologinės ribos 1699–1774 m. Seniausioje 1699-1762 m. tvirtinamųjų ir einamųjų reikalų aktų knygoje įrašyta apie 180 dokumentų.

Tvirtinamieji aktai – tai testamentai, pirkimo-pardavimo arba keitimo sutartys; dovanojimo raštai, kvitaciniai užrašai, paskolos, prekybiniai sandėriai ir kt. Didelę vertę turi išlikę testamentai. Jie atskleidžia Virbalio miestelio gyventojų socialinio-ekonominio išsivystymo ir teisinės kultūros lygį. Einamųjų reikalų aktus sudaro skundai, pareiškimai, šaukimai į teismą, vaznių liudijimai apie šaukimų į teismą įteikimą, nukentėjusiųjų žaizdų apžiūros aktai (obdukcijos) ir kt.

Tvarkant Virbalio magdeburginio teismo fondo Nr. 65 (SA) apyrašo Nr. 1 bylas, nefondinių bylų jame nerasta. Bylų datų, fizinio stovio arba sudėties ypatybės yra nurodytos apyrašo Nr. 1 lentelės pastabų skytyje. Visi aktų knygose esantys dokumentai parašyti lenkų ir lotynų kalbomis. Tvarkant pirmą apyrašą, sudarytos naujos bylų antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos bylų chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 65 (SA) Virbalio magdeburginio teismo apyrašą Nr. 1 įrašyti 3 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1699-1774 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 365, „ВЕРЖБОЛОВСКИЙ МАГДЕБУРГСКИЙ СУД“

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Одним из важнейших источников для исследователей истории литовских городов являются книги записей или актовые книги городских самоуправлений XVI-XVIII вв. Они помогают объяснить изменения в деятельности городских самоуправлений и определить культурный уровень горожан. В Великом Княжестве Литовском (далее – ВКЛ) право на организацию самоуправления принадлежало тем городам, которым правитель предоставил так называемое Магдебургское право, то есть право управления по образцу города Магдебург (Германия). Магдебургское право в первую очередь получило Вильно. Это право в 1387 г. ему предоставил великий князь литовский (далее – Вкл) Ягайло. Позже это право было предоставлено для Ковна (1408 г.), Трок (1409 г.) и других городов. Наиболее интенсивное распространение Магдебургского права в ВКЛ произошло после реформ в 1564-1566 гг. и Люблинской унии 1569 г. Тогда привилегии с Магдебургским правом начали предоставляться и более мелким поселениям и городам. До 1776 г. право самоуправления получили 28 городов. Некоторые из них были частными, т. е. были учреждены в частных владениях, другие – государственные или принадлежали великому князю. Кретинген, Шкуды, Бирже, Кейданы и близлежащий духовный город Ворне принадлежали первой группе, а все остальные – второй группе.

Местечко Вержболово (до XVIII века также называемое Новой Волей) начало основываться в начале XVI в. Существует много споров о первом упоминании этого местечка. Считается, что впервые Вержболово упоминается в 1529 или 1536 г. Оно упоминается в списке непривилегированных городов ВКЛ с 1529 по 1567 г. 1536 г. связан с привилегией королевы польской и великой княгини литовской Боны Сфорцы, на основании которой она разрешила основать местечко около прусской границы, проводить здесь рынки и содержать корчмы. 10 мая 1555 г. была подтверждена fundация приходского костела в Вержболове, а Николай из Ошмяны был назначен настоятелем этого костела. В 1558–1560 гг. проводя Волочную реформу местечко Вержболово было перепланировано, т. е. перенесено в другое место. План Вержболова подготовил В. Девялтовский. В 1560 г. Вкл Сигизмунд II Август одобрил перенос местечка в новое место, чтобы сохранить «волочный порядок». Таким образом, оно, вероятно, должно было быть преобразовано в самый важный торговый и ремесленный центр Занеманского края. В 1561 г. был составлен инвентарь местечка Вержболова, в котором упоминалось 17 улиц, 113 корчмов и 39 ремесленников.

Вкл Сигизмунд III 15 июня 1593 г. предоставил для местечка Вержболово Магдебургское право. Оригинал привилегии хранится в Главном архиве древних актов в Варшаве. В этой привилегии

перечисляется много прав. К ним относятся: рынок по понедельникам и 3 ярмарки в год, свободная торговля (без пошлин и сборов), ремесла и торговые лавки, а также свои определенные меры весы. Любой желающий мог содержать пивоварню или слодовню, котлы для приготовления медовухи, пива и водки. Горожане были обязаны участвовать в пожарной охране, строить в домах кирпичные дымоходы. Бани должны были быть общими (общественными), а отдельные бани были запрещены. Горожане должны были выполнять и другие обязанности – обосновывать и ремонтировать улицы и тракты в чертах города, строить и ремонтировать мосты, построить ратушу на рыночной площади, строить ворота на дорогах за пределами города. В привилегии самоуправления также отмечается, что местечку Вержболово вручается печать с изображением герба – ангела с мечом и весами. Вкл Сигизмунд III войтом местечка Вержболово назначил Александра Воловича. Все это привело к тому, что в конце XVI в. Вержболово стало важнейшим торговым центром Занеманского края, через который шли торговые пути из Симнаса и Пилвишкяй.

В документах XVIII а. упоминается ратуша местечка Вержболово, в которой проводились заседания магистрата. Для регистрации дел горожан писались актовые книги. Три актовые книги Вержболовского магистрата хранятся в фонде Древних актов Литовского государственного исторического архива (далее – ЛГИА). Хронологические рамки документов – 1699-1774 гг. Наибольшее количество записей с 1745 г., но иногда для записи предоставлялись и более старые горожанам принадлежавшие документы – с 1699, 1743 и 1744 гг. Записи в актовых книгах показывают, что во второй половине XVII в.-8 десятилетия XVIII в. существовали только общие книги – дела войта-лавников, и дела бургомистра-радцов записывались в одной книге. В актовые книги Вержболовского магистрата вносились акты купли-продажи, залога, введения, завещания, вызовы в суд, жалобы, осмотр ран потерпевших (обдукции), реже судебные решения, привилегии правителей и т. д.

После третьего раздела Речи Посполитой в 1795 г. местечко Вержболово отошло Пруссии. Был создан Кальварийский повет, входивший в состав Белостоцкого департамента. Были созданы два поветовые суда – в Калварии и Вержболове. Местечко Вержболово в составе Пруссии находилось до 1807 г. С 1807 г. входило в состав Варшавского герцогства. По итогам Венского конгресса, проходившего после окончания войны с Наполеоновской Францией, Варшавское герцогство было упразднено, и в 1815 г. местечко Вержболово было включено в состав Российской империи. Книги Вержболовского магдебургского суда были в ведении Ковенского уездного суда.

СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ „об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов“. Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве Древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи, должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2 300 рублей.

Ковенский уездный суд в 1853-1859 гг. передал Виленскому центральному архиву Древних актов 171 дело. 21 апреля 1855 г. Виленский центральный архив Древних актов получил 3 книги Вержболовского магдебургского суда.

В 1872 г. Н. Горбачевским была издана опись-каталог дел, находящихся в Виленском центральном архиве Древних актов. В него были внесены 18 243 дела. Вержболовский магдебургский суд, как и другие учреждения ВКЛ, в каталоге проходила как отдельная группа дел, имевшая 3 единицы (Гор. № 15320-15322). По виду документов Н. Горбачевский все дела причислил к актовым книгам. Самым древним был документ с 1749 г., самым поздним с 1775 г. Каждое дело получило инвентарный номер, были указаны хронологические рамки документов и количество листов.

В XX веке прошедшие мировые войны, оккупации, экономическая разруха болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива Древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После войны дела Виленского центрального архива Древних актов перешли в ведение Центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание в 1949–1951 гг. фонду «Вержболовский магдебургский суд» был присвоен № 65.

1 января 1957 г. в Вильнюсе был учрежден Центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из Центрального государственного архива были переданы Древние акты, в том числе и фонд «Вержболовский магдебургский суд». Фонд № 65 «Вержболовский магдебургский суд» состоял из одной описи. Печатный каталог Н. Горбачевского использовался как документ учёта описи № 1, согласно которому ей принадлежали 3 дела.

В 1976-1977 и 1980 гг. в Центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд». В результате проверки установлено, что в группе дел печатного каталога Н. Горбачевского № 15320-15322 (3 единицы хранения), который использовался как документ учёта описи № 1, оказались в наличии 3 дела. Её результаты подтвердили фактическое наличие дел, принадлежащих этому фонду.

После составления в 2021 г. новой описи № 1 фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд» в ней были учтены 3 единицы хранения.

Итого в фонде № 65 «Вержболовский магдебургский суд» имеются 3 единицы хранения, хронологические рамки которых 1699-1774 гг.

Первая опись фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд»

Недостатки и неточности в описании дел печатного каталога Н. Горбачевского явились стимулом для исследований Древних актов. При составлении в 2021 г. новой описи № 1 фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд» были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел, ведение точного фактического учёта Древних актов;
2. фондирование;
3. уточнение хронологических рамок документов;
4. составление заголовков дел на литовском и русском языках;
5. перешифровка дел.

В результате проверки установлено, что в первой описи фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд» имеются в наличии 3 единицы хранения. Все дела в ново созданной описи № 1 получили новые инвентарные номера. Рядом указаны и старые шифры каталога Н. Горбачевского.

Опись № 1 фонда № 65 состоит из актовых крепостных, поточных и декретовых книг. Крайние даты документов 1699-1774 гг. В самой древней книге крепостных и поточных книг Вержболовского магдебургского суда за 1699-1762 гг. имеется около 180 документов.

Крепостные акты – это завещания, акты купли-продажи, долговые обязательства, квитанционные и дарственные записи, торговые сделки и др. Особенно большую ценность представляют завещания. Они наглядно отражают социально-экономическое развитие Вержболовских горожан и уровень их правовой культуры. Поточными актами являются жалобы, заявления, вызовы в суд, свидетельства возных о вручении вызовов в суд, обдукции, акты ввода во владения и осмотра места преступления и др.

При составлении описи № 1 фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд» не фондовых дел в ней не обнаружено. Особенности дат документов, физического состояния и состава дел указаны в таблице первой описи, в колонке „примечания“. В актовых книгах все документы написаны на польском и латинском языках. В описи № 1 также составлены новые заголовки дел на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документов и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 65 «Вержболовский магдебургский суд» имеются 3 единицы хранения, хронологические рамки которых 1699-1774 гг.

Старший специалист

Отдела распространения информации

Виолета Пансев